

فصل دهم

امور اجتماعی

طی سال‌های اخیر، روند نزولی نرخ باروری در کشور نرخ رشد جمعیت را کاهش داد. تحول در ساختار جمعیتی کشور در سه دهه قبل، الزامات و نیازهای جدیدی را در قالب تقاضاهای اجتماعی اقشار جوان از قبیل آموزش عمومی و عالی، بهداشت و مهم‌تر از همه ایجاد اشتغال پایدار مطرح کرده است. بهبود شاخص‌های آموزشی، بهداشتی و توزیع درآمد حاکی از توجه ویژه به مسائل اجتماعی در سال‌های اخیر بوده است. به منظور پاسخگویی به عرضه شتابان نیروی کار نیز اقدامات ویژه‌ای در ارتباط با بسیج منابع و امکانات بالفعل و بالقوه کشور نظیر استفاده از وجوه اداره شده، اعطای تسهیلات به طرح‌های کوچک زودبازده و کارآفرین، اعطای تسهیلات از محل حساب ذخیره ارزی و موارد دیگر صورت گرفته که ماحصل آن افزایش تقاضا برای نیروی کار و کاهش نرخ بیکاری بوده است.

۱-۱۰- جمعیت و نیروی انسانی

در سال ۱۳۸۴، جمعیت کل کشور با نرخ رشدی معادل ۱/۴ درصد نسبت به سال قبل به ۶۸/۶ میلیون نفر بالغ گردید که این رشد در مقایسه با سال ۱۳۸۳ معادل ۰/۱ واحد درصد کاهش داشت. نسبت جنسی جمعیت که تعداد مردان به ازای هر یک صد نفر جمعیت زن را نشان می‌دهد، از سال ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۴ در حدود ۱۰۳ ثابت مانده است. به این ترتیب ۵۰/۷ درصد جمعیت را مردان و ۴۹/۳ درصد بقیه را زنان تشکیل می‌دهند. در سال مورد بررسی، ۶۷/۰ درصد از کل جمعیت در مناطق شهری و ۳۳/۰ درصد در مناطق روستایی ساکن بوده‌اند که در مقایسه با سال ۱۳۸۳، جمعیت شهری ۲/۲ درصد افزایش و جمعیت روستایی ۰/۳ درصد کاهش داشته است. تمایل به مهاجرت و استقرار در شهرهای بزرگ که دارای بازار کار متنوع‌تر و درآمدهای مورد انتظار بالاتر می‌باشند، باعث کاهش جمعیت روستایی و متراکم‌تر شدن جمعیت در شهرهای بزرگ شده و این شهرها را با بسیاری از کاستی‌ها و نارسایی‌های زیست محیطی و خدماتی پیش‌بینی نشده مواجه کرده است.

در سال مورد بررسی، جمعیت زیر ۱۵ سال حدود ۱۸/۹ میلیون نفر و ضریب جوانی جمعیت (نسبت جمعیت زیر ۱۵ سال به کل جمعیت) ۲۷/۶ درصد بود. این نسبت اگرچه در مقایسه با نسبت مشابه برای سال ۱۳۷۹ که سال شروع برنامه سوم توسعه است (۳۳/۳ درصد) کاهش قابل توجهی را نشان می‌دهد، لیکن در کل نشان دهنده حجم قابل توجه جمعیت خردسال و نوجوان کشور می‌باشد؛ به طوری که می‌توان گفت تقریباً از هر ۴ نفر جمعیت کشور یک نفر به گروه سنی زیر ۱۵ سال تعلق دارد. در سال‌های اخیر با پیوستن جمعیت متولد دهه ۱۳۶۰ به گروه سنی بالای ۱۵ سال، بر سهم جمعیت گروه سنی ۱۵-۲۹ ساله افزوده شده است که پیامد آن فشار فزاینده مطالبات و تقاضاهای اجتماعی به ویژه در زمینه برخورداری از آموزش عالی و اشتغال پایدار می‌باشد. یکی دیگر از پیامدهای پیوستن جمعیت متولد دهه ۱۳۶۰ به گروه سنی بالای ۱۵ سال، افزایش جمعیت در سن باروری و به تبع آن افزایش نرخ بالقوه رشد جمعیت در سال‌های آتی است. این ترکیب هرم سنی جمعیت عمدتاً متاثر از افزایش قابل توجه زاد و ولد در دهه نخست انقلاب اسلامی از یک‌سو و کاهش نرخ مرگ و میر

کودکان از سوی دیگر می‌باشد. ضریب جوانی جمعیت در سال‌های اخیر روندی کاهنده داشته که ناشی از سیاست‌های کنترل جمعیت در این سال‌ها می‌باشد. نرخ باروری به دلایل مختلف نظیر افزایش آگاهی‌های عمومی، بالا رفتن سطح تحصیلات و اشتغال زنان، گسترش برنامه‌های تنظیم خانواده، افزایش سن ازدواج و بالا رفتن نرخ طلاق کاهش داشته است.

ترکیب سنی جمعیت			(درصد)
۱۳۸۴	۱۳۸۳	۱۳۸۲	گروه‌های سنی
۲۷/۶	۲۸/۶	۲۹/۷	جمعیت جوان (زیر ۱۵ سال)
۶۷/۷	۶۶/۷	۶۵/۶	جمعیت میانسال (۱۵-۶۴ سال)
۴/۷	۴/۷	۴/۷	جمعیت سالخورده (۶۴ سال به بالا)
۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	کل جمعیت

ماخذ: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی

در سال مورد بررسی، جمعیت فعال اقتصادی با رشدی معادل ۳/۵ درصد نسبت به سال قبل به ۲۲/۳ میلیون نفر افزایش یافت. افزایش قابل توجه جمعیت فعال در سال‌های اخیر ناشی از رشد فوق‌العاده جمعیت در دهه ۱۳۶۰ می‌باشد که در حال حاضر بازار کار کشور را تحت تاثیر قرار داده است، نرخ رشد جمعیت در

فاصله سال‌های ۱۳۶۷-۱۳۵۷ از رقم بالایی برخوردار بوده است که تاثیر خود را با تاخیر زمانی بر جمعیت بالقوه فعال ۶۴-۱۵ ساله گذاشته است. تاثیرات این نرخ رشد بالا در افزایش جمعیت ۶۴-۱۵ ساله در سال‌های اخیر منعکس گردیده است؛ به طوری که سهم جمعیت ۶۴-۱۵ ساله کشور از ۶۲/۰ درصد (۳۹۴۰۸ هزار نفر) در سال ۱۳۷۹ به ۶۶/۷ درصد (۴۵۱۱۶ هزار نفر) در سال ۱۳۸۳ و ۶۷/۶ درصد (۴۶۳۹۳ هزار نفر) در سال ۱۳۸۴ افزایش یافته و این افزایش سبب شدت گرفتن تقاضای کار در کشور گردیده است. نسبت عمومی فعالیت^(۱) در کل کشور از ۳۱/۹ درصد در سال ۱۳۸۳ به ۳۲/۵ درصد در سال مورد بررسی رسید.

۱-۲- بازار کار

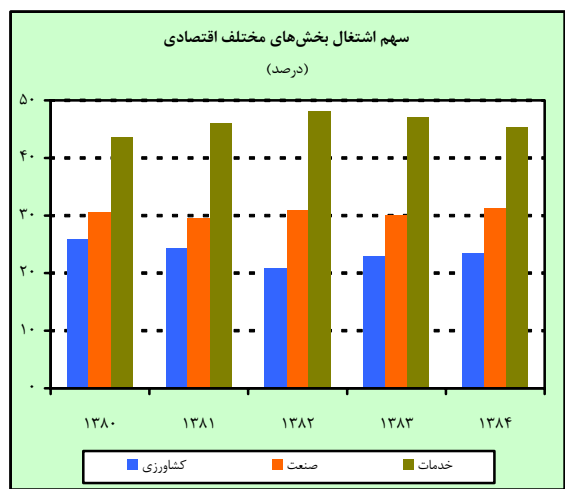
فزونی عرضه نیروی کار بر تقاضای آن و تعمیق شکاف موجود، وجود مشکلات ساختاری از بعد عرضه در اقتصاد، ضعف سرمایه‌گذاری، وجود نارسایی‌هایی در زمینه قوانین مرتبط با بازار کار و انعطاف ناپذیر بودن برخی از این قوانین و مقررات از جمله چالش‌های بازار کار می‌باشند. به این ترتیب بهبود وضعیت اشتغال و کاهش نرخ بیکاری در کشور با توجه به ماهیت این پدیده، مستلزم اتخاذ سیاست‌ها و انجام اصلاحات ساختاری است. افزایش سرمایه‌گذاری و تولید، ثبات سیاست‌های کلان اقتصادی، اصلاح پاره‌ای از قوانین و مقررات ناظر بر بازار کار نظیر قوانین کار و بیمه بیکاری به همراه سیاست‌های معطوف به عرضه نیروی کار می‌تواند نقش موثری در تعادل عرضه و تقاضای نیروی کار کشور ایفا نماید.

براساس آمار مرکز آمار ایران، نرخ بیکاری کل کشور در آبان ماه ۱۳۸۴ معادل ۱۰/۹ درصد بود^(۲) که نسبت به رقم مشابه سال ۱۳۸۳ به میزان ۰/۶ واحد درصد افزایش یافت. نرخ بیکاری برای اردیبهشت ماه سال مورد بررسی معادل ۱۱/۹ درصد بود که با برخورداری از یک روند نزولی به ۱۰/۹ درصد در فصول تابستان و پاییز تنزل یافت و سپس در فصل زمستان با ۱/۲ واحد درصد افزایش از ۱۰/۹ درصد به ۱۲/۱ درصد افزایش یافت. براساس آمار مذکور، طی سال مورد بررسی، نرخ بیکاری مردان از ۹/۰ درصد در آبان ۱۳۸۳ به ۹/۴ درصد در آبان ماه ۱۳۸۴ افزایش و نرخ بیکاری زنان از ۱۷/۸ درصد در آبان ۱۳۸۳ با ۱/۱ واحد درصد کاهش به ۱۶/۷ درصد در آبان ۱۳۸۴ رسید (نرخ بیکاری مردان و زنان در زمستان ۱۳۸۴ به ترتیب ۱۱/۰ و ۱۷/۱ درصد می‌باشد). بالا بودن نرخ بیکاری زنان در سال‌های اخیر عمدتاً ناشی از رشد فزاینده تقاضای کار آنان در اثر افزایش جمعیت بالقوه فعال و نیز افزایش نرخ مشارکت زنان در فعالیتهای اقتصادی و اجتماعی از یک‌سو و عدم ایجاد فرصت‌های شغلی مناسب برای این قشر از جامعه از سوی دیگر می‌باشد.

۱- نسبت جمعیت فعال به کل جمعیت

۲- به دلیل اینکه مرکز آمار ایران در سال ۱۳۸۳ «آمارگیری از ویژگی‌های اشتغال و بیکاری خانوارها» را فقط در دو فصل بهار و پاییز انجام داد، برای مقایسه نرخ بیکاری سال‌های ۱۳۸۳ و ۱۳۸۴ نتایج نمونه‌گیری آبان‌ماه دو سال مذکور مورد مقایسه قرار گرفته است.

بررسی وضعیت نرخ بیکاری برحسب مناطق شهری و روستایی نشان می‌دهد طی سه ماهه سوم سال ۱۳۸۴ نرخ بیکاری مناطق شهری در مقایسه با نرخ بیکاری سه ماهه سوم سال ۱۳۸۳ معادل ۰/۷ واحد درصد افزایش یافته است. این نرخ از ۱۲/۳ درصد در آبان

۱۳۸۳ به ۱۳/۰ درصد در آبان ۱۳۸۴ رسید. نرخ بیکاری مناطق روستایی طی دوره مذکور با کاهشی معادل ۰/۱ واحد درصد از ۶/۸ درصد به ۶/۷ درصد رسید. نرخ بیکاری در مناطق شهری و روستایی در اردیبهشت ۱۳۸۴ به ترتیب برای مناطق شهری و روستایی ۱۴/۶ و ۷/۲ درصد بود.

بر اساس نمونه‌گیری مرکز آمار ایران، در آبان ۱۳۸۴، ۲۳/۵ درصد از جمعیت شاغل در بخش کشاورزی، ۳۱/۲ درصد در بخش صنعت و ۴۵/۳ درصد در بخش خدمات شاغل بودند که در مقایسه با سال قبل سهم بخش کشاورزی و صنعت افزایش و سهم بخش خدمات کاهش یافته است. سهم بخش کشاورزی، صنعت و خدمات از کل شاغلان در سال ۱۳۸۴ به ترتیب ۲۲/۹، ۳۰/۱ و ۴۷/۰ درصد بود.

۱-۲-۱۰- اهم اقدامات انجام شده برای ایجاد اشتغال

۱-۱-۲-۱۰- تسهیلات تکلیفی

مطابق بند (ر) تبصره (۲) قانون بودجه سال ۱۳۸۴ کل کشور، مقرر شد از کل ۲۴۰۰ میلیارد ریال افزایش سقف مانده تسهیلات تکلیفی در این سال، ۷۵ درصد به بخش‌های تعاونی و خصوصی و ۲۵ درصد به بخش دولتی اختصاص یابد. حداقل ۶۵ درصد از سهم بخش‌های تعاونی و خصوصی برای اعطای تسهیلات با اهداف اشتغال‌زایی در مناطق توسعه نیافته (براساس شاخص‌هایی که با پیشنهاد سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و تایید شورای عالی اشتغال به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید) بین استان‌ها توزیع می‌شود تا از طریق بانک‌های عامل در اختیار متقاضیان قرار گیرد. همچنین براساس بند مذکور بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران موظف گردید مبلغ ۱۰۰ میلیارد ریال تسهیلات موضوع این تبصره را از طریق «دفتر همکاری‌های فن‌آوری ریاست جمهوری» به منظور ایجاد اشتغال مولد جهت متخصصان فارغ‌التحصیل ممتاز دانشگاه‌ها و جلوگیری از فرار مغزها اختصاص دهد. از اعتبارات موضوع این بند، ۱۰ درصد برای ایجاد فرصت‌های شغلی محرومان و مددجویان تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی (ره) اختصاص می‌یابد.

بررسی ارقام مصوب و عملکرد تسهیلات تکلیفی در سال ۱۳۸۴ نشان می‌دهد از ۲۴۰۰ میلیارد ریال سقف تسهیلات مزبور در این سال ۱۲۰۲ میلیارد ریال جهت اعطای تسهیلات با اهداف اشتغال‌زایی در نظر گرفته شده است. از مبلغ مزبور ۲۲۷ میلیارد ریال (۱۸/۹ درصد) مورد تصویب بانک‌ها قرار گرفت. در این سال بانک‌های عامل از این محل معادل ۲۱۲ میلیارد ریال پرداخت کردند. عدم وجود هماهنگی بین بانک‌ها و دستگاه‌های اجرایی، عدم ارائه به موقع مدارک و محقق نشدن شرایط تعیین شده در قرارداد پرداخت تسهیلات توسط برخی از متقاضیان از یک‌سو و ناتوانی متقاضیان در تامین سهم آورده، عدم ابلاغ به موقع آیین‌نامه‌های اجرایی و پرداخت مرحله‌ای تسهیلات مصوب به خصوص در رابطه با عقد مشارکت مدنی از سوی دیگر را می‌توان از دلایل عمده عملکرد پایین تسهیلات تکلیفی دانست.

۱۰-۲-۱-۲- تسهیلات اشتغال‌زایی در قالب وجوه اداره شده

اعتبارات وجوه اداره شده در بخش‌های مختلف تولیدی از ابتدای برنامه سوم و به موجب ماده (۵۴) این قانون، در قوانین بودجه سنواتی در تبصره‌های مختلف (تبصره (۳)، (۱۱)، (۲۹) و ...) پیش‌بینی شده است. این اعتبارات به طور عمده برای اجرای فعالیت‌های اشتغال‌زایی یا توسعه سرمایه‌گذاری فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بخش‌های مختلف خصوصی و تعاونی مورد استفاده قرار می‌گیرد. بخشی از این اعتبارات در ردیف متمرکز ۵۰۳۶۱۰ قانون بودجه با عنوان وجوه اداره شده برای اجرای طرح‌های تولیدی و اعطای تسهیلات به طرح‌ها و فعالیت‌های اشتغال‌زا اختصاص یافته و به دو صورت ملی و استانی می‌باشد. آن بخش از این تسهیلات که در ارتباط با اجرای طرح‌های ملی می‌باشد پس از مطرح شدن در کمیسیون تخصصی به شورای عالی اشتغال ارائه شده و پس از تصویب، از محل اعتبارات مربوط، توسط بخش‌های خصوصی و تعاونی عملیاتی می‌گردد. بخش دیگری از این تسهیلات که به طرح‌های استانی اختصاص دارد با توجه به ظرفیت‌های بالقوه و موقعیت‌های استان‌ها به آنها واگذار می‌شود.

به موجب ردیف ۵۰۳۶۱۰ قانون بودجه سال ۱۳۸۴ کل کشور، مقرر شده است مبلغ ۴۵۰۰ میلیارد ریال اعتبار تحت عنوان «وجوه اداره شده» برای اعطای تسهیلات بانکی به طرح‌های سرمایه‌گذاری اشتغال‌زای بخش‌های تولیدی و خدماتی، بخش خصوصی و خوداشتغالی با اولویت زنان سرپرست خانوار اختصاص یابد. به دلیل اینکه بانک‌های عامل طی سال‌های ۱۳۸۰ و ۱۳۸۱ موظف شده بودند تا دو برابر اعتبار ابلاغی در خصوص طرح‌های بخش کشاورزی و خدمات و سه برابر اعتبار ابلاغی در بخش صنعت به پذیرش طرح از محل وجوه اداره شده اقدام کنند، بخشی از اعتبارات منظور شده در قالب ردیف فوق در سال ۱۳۸۴ بابت پرداخت تعهدات قبلی بانک‌ها مورد استفاده قرار گرفت. در مجموع از بابت وجوه اداره شده اشتغال‌زایی در سال ۱۳۸۴ جمعاً مبلغ ۱۱۳۸/۲ میلیارد ریال از سوی سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی به حساب بانک‌های عامل واریز گردید. بانک‌ها نیز مبلغ ۲۶۷/۶ میلیارد ریال طرح تصویب نموده و مبلغ ۹۲۱/۸ میلیارد ریال تسهیلات پرداخت نمودند. از این محل حدود ۴ هزار نفر فرصت شغلی جدید در سال ۱۳۸۴ ایجاد گردید.

۱۰-۲-۱-۳- بند (ذ) تبصره (۲) قانون بودجه سال ۱۳۸۴

به منظور حمایت از سرمایه‌گذاری‌های اشتغال‌زای بخش خصوصی و تعاونی، دولت موظف شد مبلغ ۱۵ هزار میلیارد ریال «وجوه اداره شده و کمک‌های فنی و اعتباری» این قانون را به عنوان ۵/۰ درصد یارانه سود تسهیلات (به استثنای قراردادهای منعقد شده گذشته و سایر مواردی که قوانین و مقررات خاصی دارند) از طریق انعقاد قرارداد با نظام بانکی کشور و در مقاطع سه ماهه بابت سود تسهیلات اعطایی جدید و سررسید شده پرداخت کند. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران موظف است متناسب با یارانه سود تسهیلات مذکور در این قانون، تسهیلات لازم را مطابق ضوابط آیین‌نامه اجرایی این بند، که ظرف یک ماه به پیشنهاد سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران به تصویب هیئت وزیران می‌رسد، در اختیار متقاضیان سرمایه‌گذاری قرار دهد. سهمیه هر استان نیز در آیین‌نامه اجرایی مشخص می‌شود.

۱۰-۲-۱-۴- تصویب آیین‌نامه اجرایی گسترش بنگاه‌های کوچک اقتصادی زودبازده و کارآفرین

یکی از اصلی‌ترین راهبردهای دولت نهم برای گسترش فرصت‌های شغلی و کاهش نرخ بیکاری، حمایت از طرح‌های کوچک زودبازده و کارآفرین می‌باشد. در این راستا هیئت وزیران در جلسه مورخ ۱۳۸۴/۸/۱۹، آیین‌نامه اجرایی گسترش بنگاه‌های کوچک اقتصادی زودبازده و کارآفرین را در ۱۲ ماده و ۱۰ تبصره به تصویب رساند. براساس ماده (۱) آیین‌نامه مزبور، هدف از این آیین‌نامه ساماندهی فعالیت‌ها و حمایت‌های دولت در زمینه گسترش بنگاه‌های کوچک اقتصادی زودبازده به منظور دستیابی به مقاصد ذیل می‌باشد:

- الف - توزیع عادلانه منابع در مناطق به ویژه در مناطق محروم تر،
 ب - توزیع عادلانه منابع بین اقشار مختلف مردم به ویژه مردم محروم تر،
 ج - افزایش تولید و صادرات غیر نفتی،
 د- تقویت تحرک اقتصادی،
 ه- افزایش کارآیی تسهیلات بانکی،
 و - تقویت کارآفرینی، اشتغال‌زایی و افزایش فرصت‌های شغلی جدید.

سه‌م بنگاه‌های کوچک زودبازده از تسهیلات اعطایی بانک‌ها

سال	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸
درصد	۲۰	۳۵	۵۰	۵۰	۵۰

براساس ماده (۳) آیین‌نامه مزبور، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران باید ترتیبی اتخاذ نماید که در طول سال‌های اجرای برنامه چهارم توسعه حداقل به میزان سهم‌های تعیین شده در جدول مقابل از منابع اعتباری بانکی به طرح‌های بنگاه‌های کوچک موضوع این آیین‌نامه اختصاص دهد.

۱۰-۲-۱-۵- حساب ذخیره ارزی

در سال ۱۳۸۴، به منظور حمایت از فعالیت‌های تولیدی با هدف ایجاد فرصت‌های جدید شغلی، از منابع حساب ذخیره ارزی نیز استفاده قابل توجهی گردید؛ به طوری که بر اساس آمار عملکرد تسهیلات اعطایی بانک‌ها تا پایان سال ۱۳۸۴، ارزش کل طرح‌های مصوب جهت استفاده از این تسهیلات ۱۲۷۱۵ میلیون دلار و ارزش طرح‌های قرارداد منعقد شده با مشتریان ۸۵۵۱ میلیون دلار بوده است.

۱۰-۲-۱-۶- صندوق حمایت از فرصت‌های شغلی

به موجب ردیف ۱۱۲۵۱۱ قانون بودجه سال ۱۳۸۴، مقرر گردید مبلغ ۳۰۰ میلیارد ریال به عنوان افزایش سرمایه دولت در صندوق حمایت از فرصت‌های شغلی برای اعطای تسهیلات به طرح‌های زودبازده اشتغال‌زا و خوداشتغالی تا سقف سی میلیون ریال در اختیار صندوق مذکور قرار گیرد. در سال ۱۳۸۴، مبلغ ۴۲۵ میلیارد ریال تسهیلات از این محل به ۱۱۱۸۹ نفر پرداخت گردید.

۱۰-۲-۲- عملکرد صندوق بیمه بیکاری در سال ۱۳۸۴

کادر شماره ۳ - قانون بیمه بیکاری (مصوب سال ۱۳۶۹ مجلس شورای اسلامی)

براساس ماده (۱) قانون بیمه بیکاری، کلیه مشمولان قانون تامین اجتماعی که تابع قوانین «کار» و «کار کشاورزی» هستند مشمول این قانون می‌باشند. براساس مفاد این قانون، حمایت و هدایت بیکاران مشمول این قانون به عهده وزارت کار و امور اجتماعی است و در مقابل، سازمان تامین اجتماعی عهده‌دار دریافت حق بیمه و تنظیم اسناد و مدارک بیمه‌شدگان و پرداخت مقرری به آنها می‌باشد. تنها محل درآمد صندوق بیمه بیکاری، حق بیمه‌ای است که به موجب ماده (۵) قانون مزبور به میزان ۳ درصد مزد بیمه شده، تعیین شده است. حق بیمه مذکور توسط کارفرما پرداخت می‌شود. براساس ماده (۷) قانون بیمه بیکاری، مدت پرداخت مقرری بیمه بیکاری برای افراد مجرد حداقل ۶ و حداکثر ۳۶ ماه و برای افراد متاهل حداقل ۱۲ و حداکثر ۵۰ ماه می‌باشد. فرد مشمول بیمه بیکاری لازم است قبل از بیکار شدن حداقل دارای ۶ ماه سابقه پرداخت حق بیمه باشد.

تعداد مقرری‌بگیران بیمه بیکاری تا پایان سال ۱۳۸۴ به ۱۲۶۱۷۸ نفر بالغ گردید که نسبت به سال گذشته ۵/۵ درصد کاهش نشان می‌دهد. طی سال ۱۳۸۴، تعداد بیمه‌شدگانی که تحت پوشش صندوق بیمه بیکاری قرار گرفتند ۹۲۶۶۱ نفر بود که با در نظر گرفتن تعداد مقرری‌بگیران در پایان سال ۱۳۸۳، تعداد استفاده‌کنندگان از مقرری بیمه بیکاری در این سال به ۲۲۶۲۱۴ نفر می‌رسد. همچنین با توجه به اینکه موارد قطع مقرری در پایان سال ۱۳۸۴ برابر ۱۰۰۰۳۶ مورد بود، تعداد مقرری‌بگیران در پایان سال ۱۳۸۴ به ۱۲۶۱۷۸ نفر رسید. کاهش تعداد مقرری‌بگیران در این سال تا پایان سه ماهه سوم ادامه داشت که علت عمده آن اجرای دادنامه شماره (۸) هیئت عمومی دیوان عدالت اداری بود که براساس آن بیکاری کارگر به لحاظ خاتمه مدت قرار کار خارج از مصادیق اخراج بدون میل و اراده (موضوع ماده (۲) قانون بیمه بیکاری)، شناخته شده بود. لیکن از سه ماهه چهارم مجدداً تعداد مقرری‌بگیران به علت تعطیلی برخی از کارگاه‌ها و معرفی افراد قراردادی توسط واحدهای کار و امور اجتماعی به صندوق بیمه بیکاری افزایش یافت. آمارها نشان می‌دهد ۸۶ درصد از مقرری‌بگیران بیمه بیکاری را بیمه‌شدگان مرد و بقیه را زنان تشکیل داده‌اند. همچنین ۸۵ درصد تعداد مقرری‌بگیران سال ۱۳۸۴ را متاهلان و ۱۵ درصد را مقرری‌بگیران مجرد تشکیل داده‌اند.

تعداد مقرری‌بگیران از صندوق بیمه بیکاری

تعداد مقرری‌بگیران از صندوق بیمه بیکاری			
تعداد مقرری‌بگیران در پایان سال ۱۳۸۴	تعداد موارد قطع مقرری در سال ۱۳۸۴	تعداد برقراری مقرری در سال ۱۳۸۴	تعداد مقرری‌بگیران در پایان سال ۱۳۸۳
۱۲۶۱۷۸	۱۰۰۰۳۶	۹۲۶۶۱	۱۳۳۵۵۳

ماخذ: سازمان تامین اجتماعی

توزیع علل قطع مقرری بیمه بیکاری در سال ۱۳۸۴

نفر	تعداد کل قطع مقرری		
	استفاده از حداکثر مدت	اشتغال مجدد	سایر
۱۰۰۰۳۶	۷۸۰۲۸	۱۷۰۰۶	۵۰۰۲
۱۰۰/۰ (درصد)	۷۸/۰	۱۷/۰	۵/۰

ماخذ: سازمان تامین اجتماعی

طبق آمار موجود، ۷۸ درصد از مقرری‌بگیران صرفاً به دلیل اتمام مدت استحقاق دریافت مقرری، ۱۷ درصد به دلیل اشتغال مجدد و ۵ درصد باقیمانده به خاطر دلایلی از جمله حصول شرایط بازنشستگی، از کارافتادگی، فوت یا عدم شرکت در کلاس‌های آموزشی فنی و حرفه‌ای از ردیف مقرری‌بگیران خارج شده‌اند.

همانند سنوات گذشته، بیشترین تعداد مقرری‌بگیران صرفاً به دلیل اتمام مدت استحقاق از ردیف مشمولان بیمه بیکاری خارج شده‌اند. این امر صرف‌نظر از نامناسب بودن شرایط بازار کار، ناشی از عدم تناسب بین آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و نیازهای بازار کار، عدم کنترل دقیق در زمینه داشتن اشتغال و جاذبه‌های استفاده از مقرری بیمه بیکاری بوده است.

۱۰-۲-۳- دستمزد و حقوق

یکی از اهداف مهم اقتصادی - اجتماعی دولت بهبود قدرت خرید، افزایش رفاه زندگی و نیز تامین امنیت شغلی نیروی کار می‌باشد. تعیین حداقل مزد برای کارگران و تعیین ضریب حقوق برای کارمندان دولت از جمله این حمایت‌ها می‌باشد. در این رابطه شورای عالی کار هر سال میزان حداقل مزد کارگران را اعلام می‌نماید. حداقل دستمزد اسمی ماهانه در سال ۱۳۸۴ با ۱۸/۸ درصد افزایش نسبت به سال قبل معادل ۱۲۶۶۷۸۴ ریال تعیین گردید. با در نظر گرفتن نرخ تورم در این سال (۱۲/۱ درصد)، حداقل دستمزد واقعی ماهانه ۶ درصد افزایش داشته است. همچنین ضریب حقوق کارکنان دولت نیز از ۳۵۰ در سال ۱۳۸۳ به ۳۸۰ واحد در سال مورد بررسی افزایش یافت که با لحاظ داشتن ۳ تا ۵ درصد افزایش سالانه، کل حقوق کارکنان دولت در این سال بین ۱۱/۶ تا ۱۴/۶ درصد افزایش یافت. شایان ذکر است که تعدیل دستمزد و حقوق باید براساس دو عامل تورم و بهره‌وری نیروی کار صورت پذیرد. تعدیل دستمزد و حقوق براساس تورم یک افزایش همگانی است که کلیه کارکنان به نسبت مساوی از آن منتفع می‌گردند، لیکن افزایش دستمزد و حقوق براساس بهره‌وری نیروی کار، بستگی به شایستگی‌ها و توانایی‌های فردی در جهت پیشبرد اهداف سازمانی دارد.

۱۰-۳- توزیع درآمد

طی سال ۱۳۸۴، در مناطق شهری کشور سهم درآمد ۱۰ درصد فقیرترین افراد جامعه ۲/۱ درصد و سهم درآمد ۱۰ درصد ثروتمندترین افراد ۳۰/۸ درصد از درآمد جامعه بود. در این سال سهم دهک اول درآمدی نسبت به سال گذشته تغییری نداشت. در مقابل، سهم دهک دهم ۱/۷ درصد افزایش یافت. از این رو نسبت سهم ۱۰ درصد ثروتمندترین افراد جامعه به ۱۰ درصد فقیرترین افراد با ۲/۱ درصد افزایش از ۱۴/۴ برابر در سال ۱۳۸۳ به ۱۴/۷ برابر در سال ۱۳۸۴ افزایش یافت که نشان دهنده بدتر شدن توزیع درآمد در مناطق شهری کشور طی سال مورد بررسی می‌باشد. همچنین در سال ۱۳۸۴، ضریب جینی در مناطق شهری کشور معادل ۰/۴۰۱۰ بود که نسبت به سال گذشته ۰/۴ درصد افزایش نشان می‌دهد. افزایش این ضریب موید بدتر شدن توزیع درآمد در مناطق شهری کشور در سال مورد بررسی می‌باشد.

شاخص‌های نابرابری توزیع درآمد در مناطق شهری

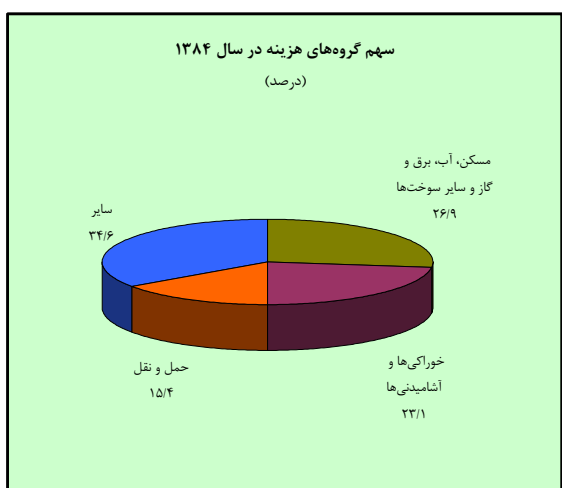
۱۳۸۴	۱۳۸۳	۱۳۸۲	
۰/۴۰۱۰	۰/۳۹۹۶	۰/۴۱۵۶	ضریب جینی
۱۵/۷۶	۱۵/۸۳	۱۵/۰۵	سهم ۴۰ درصد خانوارهای کم‌درآمد (درصد)
۳۶/۸۶	۳۷/۰۷	۳۶/۵۴	سهم ۴۰ درصد خانوارهای با درآمد متوسط (درصد)
۴۷/۳۸	۴۷/۱۰	۴۸/۴۲	سهم ۲۰ درصد خانوارهای با درآمد بالا (درصد)
			نسبت ۱۰ درصد ثروتمندترین به ۱۰ درصد فقیرترین خانوارها
۱۴/۷	۱۴/۴	۱۶/۰	

۱۰-۴- بودجه خانوار در مناطق شهری

در سال ۱۳۸۴، بررسی هزینه و درآمد خانوارهای ساکن در مناطق شهری در ۷۵ شهر و با مراجعه به ۶۶۷۷ خانوار نمونه انجام گرفت.

در سال مورد بررسی، متوسط هزینه ناخالص سالانه یک خانوار شهری ۶۸۷۳۵ هزار ریال (ماهانه ۵۷۲۸ هزار ریال) بود که نسبت به سال قبل ۱۳/۹ درصد افزایش داشت. با در نظر گرفتن ۱۲/۱ درصد نرخ تورم، متوسط هزینه ناخالص سالانه واقعی سرانه در سال ۱۳۸۴ نسبت به سال قبل ۱/۸ درصد افزایش یافت. از کل مبلغ مزبور، ۲۶/۹ درصد سهم گروه هزینه «مسکن، آب، برق و گاز و سایر سوخت‌ها»، ۲۳/۱ درصد سهم گروه هزینه «خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها» و ۱۵/۴ درصد سهم گروه هزینه «حمل و نقل» بود که در مقایسه با ارقام مشابه سال قبل به ترتیب ۱۴/۶، ۶/۲ و ۱۶/۶ درصد افزایش داشت.

بررسی متوسط هزینه ناخالص سالانه یک خانوار ساکن در مناطق شهری استان‌های مختلف نشان دهنده این است که استان تهران با ۸۹۶۹۹ هزار ریال (ماهانه حدود ۷۴۷۵ هزار ریال) بیشترین و استان هرمزگان با ۴۷۱۱۲ هزار ریال (ماهانه حدود ۳۹۲۶ هزار ریال) کمترین هزینه را به خود اختصاص داده‌اند.

در سال مورد بررسی، مجموع درآمد پولی و غیر پولی ناخالص سالانه یک خانوار شهری بالغ بر ۶۶۵۱۷ هزار ریال (ماهانه ۵۵۴۳ هزار ریال) بود که ۷۶/۴ درصد آن را درآمد پولی ناخالص و ۲۳/۶ درصد را درآمد غیر پولی تشکیل می‌دهد. در سال ۱۳۸۴، کل درآمد پولی و غیر پولی خانوار نسبت به سال قبل حدود ۱۹/۵ درصد افزایش داشت. در این میان میزان افزایش درآمد پولی خانوار ۲۱/۹ درصد و درآمد غیر پولی ۱۲/۳ درصد بود. شایان ذکر است در سال ۱۳۸۴، ارزش اجاری مسکن شخصی (مالک‌نشین) معادل ۱۸/۴ درصد از کل درآمدهای پولی و غیر پولی را تشکیل داده است.

از نظر متوسط درآمد ناخالص سالانه یک خانوار شهری، استان تهران با ۸۸۹۶۶ هزار ریال (ماهانه حدود ۷۴۱۴ هزار ریال) بیشترین و استان خراسان شمالی با ۴۴۴۸۱ هزار ریال (ماهانه حدود ۳۷۰۷ هزار ریال) کمترین درآمد را دارا بوده‌اند.

۱۰-۵- آموزش

۱۰-۵-۱- آموزش و پرورش عمومی

(درصد) نسبت باسوادی در جمعیت ۶ ساله و بالاتر

کل کشور	مناطق شهری	مناطق روستایی(۱)
۱۳۸۳ ▲	۸۶/۵	۸۲/۰
۱۳۸۴	۸۷/۱	۷۸/۰

ماخذ: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور
۱- آمار مربوط به جمعیت غیر ساکن در آمار مناطق روستایی منظور گردیده است.

در سال ۱۳۸۴، نسبت باسوادی در جمعیت ۶ ساله و بالاتر در کل کشور با ۰/۶ واحد درصد افزایش به ۸۷/۱ درصد بالغ گردید. در سال مذکور، نسبت جمعیت تحت تعلیم به لازم‌التعلیم در گروه سنی ۶ تا ۱۴ ساله در مناطق مختلف با اندکی افزایش در کل کشور به ۹۶/۵ درصد رسید. نسبت باسوادی در گروه سنی ۶ تا ۲۹ ساله در کل کشور نیز معادل ۹۷/۰ درصد بود که در مقایسه با سال قبل از ۰/۵ واحد درصد افزایش برخوردار بود.

نسبت جمعیت تحت تعلیم به لازم‌التعلیم و نسبت باسوادی (درصد)

نسبت جمعیت تحت تعلیم به لازم‌التعلیم	
۱۳۸۴ ▲	۱۳۸۳
در گروه سنی ۶ تا ۱۴ ساله:	
مناطق شهری	۹۸/۶
مناطق روستایی	۹۱/۲
کل کشور	۹۶/۵
نسبت باسوادی	
در گروه سنی ۶ تا ۲۹ ساله:	
مناطق شهری	۹۸/۱
مناطق روستایی	۹۳/۰
کل کشور	۹۶/۵

ماخذ: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور

آموزش و پرورش عمومی از دو مرحله آموزش پایه و آموزش نیمه تخصصی نظری تشکیل شده است. آموزش پایه شامل دوره‌های تحصیلی قبل از دبستان، ابتدایی و راهنمایی تحصیلی است که دوره ابتدایی جزء آموزش‌های اجباری می‌باشد. آموزش نیمه تخصصی نظری نیز دوره‌های تحصیلی متوسطه نظری و پیش‌دانشگاهی را در بر می‌گیرد. تعداد کل دانش‌آموزان (آموزش عمومی و پیش‌دستانی) به تبع روند رو به کاهش نرخ رشد جمعیت در سال‌های اخیر، روند نزولی داشته و به حدود ۱۵/۴ میلیون نفر در سال تحصیلی ۸۵-۱۳۸۴ رسیده است^(۱) که در مقایسه با سال قبل ۲/۵ درصد کاهش نشان می‌دهد. تعداد دانش‌آموزان در همه مقاطع تحصیلی کاهش یافته است. تعداد دانش‌آموزان در مقاطع ابتدایی، راهنمایی و متوسطه به ترتیب ۳/۲، ۵/۲ و ۰/۷ درصد در مقایسه با سال تحصیلی قبل کاهش داشته است.

در سال تحصیلی ۸۵-۱۳۸۴، حدود ۴/۲ میلیون نفر دانش‌آموز در دوره‌های روزانه واحدهای آموزشی متوسطه و پیش‌دانشگاهی به تحصیل اشتغال داشتند که با احتساب دانش‌آموزان دوره‌های شبانه (بزرگسالان) این تعداد به حدود ۴/۶ میلیون نفر بالغ می‌گردد. نسبت دانش‌آموزان دختر در مقاطع متوسطه و پیش‌دانشگاهی به ترتیب ۴۹/۱ و ۶۳/۳ درصد بود.

دانش‌آموزان مقاطع مختلف تحصیلی برحسب جنس(۱) (هزار نفر)

درصد تغییر	۱۳۸۴-۸۵		۱۳۸۳-۸۴	
	پسر	دختر	پسر	دختر
	۳۱۰۸/۹	۲۸۹۷/۷	۳۲۱۵/۵	۲۹۹۱/۲
	۲۲۱۴/۷	۱۹۳۱/۴	۲۳۴۵/۲	۲۰۲۵/۹
	۱۹۱۷/۲	۱۸۴۵/۹	۱۹۱۷/۹	۱۸۵۴/۷
	۷۲۴۰/۸	۶۶۷۴/۹	۷۴۷۸/۶	۶۸۷۱/۸

ماخذ: وزارت آموزش و پرورش

۱- شامل دانش‌آموزان بزرگسال نمی‌باشد.
۲- بدون احتساب دانش‌آموزان دوره پیش‌دانشگاهی می‌باشد.

۱- از این تعداد حدود ۴۸۰ هزار نفر دانش‌آموزان بزرگسال هستند که تعداد آنان در مقایسه با رقم مشابه سال قبل ۲/۰ درصد کاهش داشته است.

ترکیب دانش‌آموزان مقاطع مختلف تحصیلی در مناطق شهری و روستایی

(درصد)

۱۳۸۴-۸۵		▲ ۱۳۸۳-۸۴		
مناطق روستایی	مناطق شهری	مناطق روستایی	مناطق شهری	
۳۷/۸	۶۲/۲	۳۹/۵	۶۰/۵	ابتدایی
۳۰/۸	۶۹/۲	۳۱/۲	۶۸/۸	راهنمایی تحصیلی
۱۵/۷	۸۴/۳	۱۵/۶	۸۴/۴	متوسطه عمومی
۲۹/۷	۷۰/۳	۳۰/۷	۶۹/۳	جمع

ماخذ: وزارت آموزش و پرورش

در سال تحصیلی ۱۳۸۴-۸۵، علی‌رغم کاهش تعداد کل دانش‌آموزان (شامل دولتی و غیر انتفاعی)، تعداد دانش‌آموزان مدارس غیر انتفاعی مقاطع سه‌گانه با ۲/۶ درصد افزایش نسبت به سال تحصیلی گذشته به حدود ۹۲۰ هزار نفر بالغ گردید و سهم آنان از کل دانش‌آموزان از ۶/۳ درصد در سال تحصیلی قبل به ۶/۶ درصد در سال تحصیلی مورد بررسی افزایش یافت.

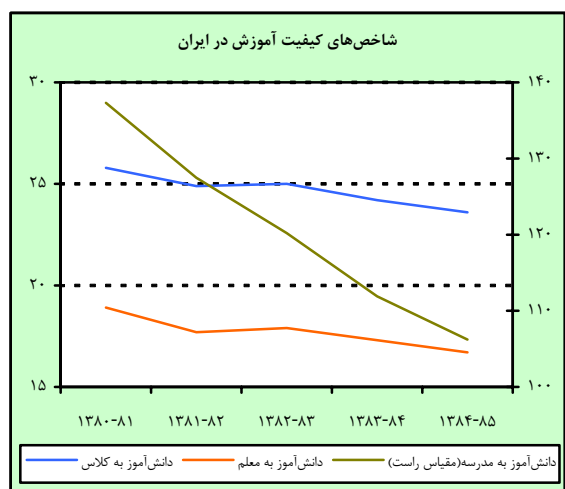
دانش‌آموزان مدارس غیر انتفاعی در مقاطع مختلف تحصیلی

(هزار نفر)

درصد تغییر		سهم در کل دانش‌آموزان (درصد)		تعداد (نفر)		
۱۳۸۴-۸۵	۱۳۸۳-۸۴	۱۳۸۴-۸۵	۱۳۸۳-۸۴	۱۳۸۴-۸۵	۱۳۸۳-۸۴	
۶/۷	۶/۶	۶/۰	۵/۴	۳۵۷/۷	۳۳۵/۲	ابتدایی
-۲/۸	-۱/۳	۶/۴	۶/۳	۲۶۶/۳	۲۷۳/۹	راهنمایی تحصیلی
۲/۸	۷/۰	۷/۹	۷/۶	۲۹۶/۳	۲۸۸/۱	متوسطه عمومی
۲/۶	۴/۲	۶/۶	۶/۳	۹۲۰/۴	۸۹۷/۳	جمع

ماخذ: وزارت آموزش و پرورش

در سال تحصیلی ۱۳۸۴-۸۵، شاخص‌های آموزشی «دانش‌آموز به مدرسه»، «دانش‌آموز به کلاس» و «دانش‌آموز به معلم» عمدتاً به دلیل کاهش تعداد دانش‌آموزان و افزایش تعداد معلمان بهبود یافت.

در سال ۱۳۸۴، تعداد بی‌سوادان و کم‌سوادان تحت پوشش نهضت سوادآموزی ۱۲۷۷ هزار نفر بود. از کل سوادآموزان، حدود ۴۸/۹ درصد در دوره مقدماتی و ۵۱/۱ درصد در مقاطع تکمیلی، پایانی و پنجم ابتدایی به سوادآموزی اشتغال داشتند.

شاخص‌های کیفیت آموزش در ایران

سال تحصیلی		
۱۳۸۴-۸۵	۱۳۸۳-۸۴	
۱۰۶/۲	۱۱۱/۹	دانش‌آموز به مدرسه
۲۳/۶	۲۴/۲	دانش‌آموز به کلاس
۱۶/۷	۱۷/۳	دانش‌آموز به معلم

ماخذ: وزارت آموزش و پرورش

۱۰-۵-۲- آموزش عالی

در سال تحصیلی ۱۳۸۴-۸۵، تعداد کل دانشجویان تحت پوشش وزارت علوم، تحقیقات و فن‌آوری و نیز دانشگاه آزاد اسلامی از ۲۴۵۲/۸ هزار نفر به ۲۳۸۸/۶ هزار نفر کاهش یافت. در این میان تعداد دانشجویان دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی دولتی و پیام نور با ۱۲/۰ درصد کاهش به حدود ۱۱۹۱ هزار نفر و دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی با ۹/۰ درصد افزایش به حدود ۱۱۹۸ هزار نفر رسید.

همچنین در این سال تحصیلی تعداد کل دانشجویان مرد و زن به ترتیب با افزایشی معادل ۱/۱ درصد و کاهشی معادل ۵/۹ درصد نسبت به سال تحصیلی قبل به ۱۱۵۷/۰ و ۱۲۳۲/۰ هزار نفر رسید.

در سال تحصیلی ۸۵-۱۳۸۴، در میان دانشجویان دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی دولتی تحت پوشش وزارت علوم، تحقیقات و فن‌آوری، تعداد دانشجویان رشته‌های «علوم تربیتی و تربیت معلم»، «معماری و شهرسازی» و «هنرهای زیبا» به ترتیب با ۴۳۵/۳، ۵۰/۶ و ۵۰/۰ درصد افزایش نسبت به سال تحصیلی قبل بیشتر از سایر رشته‌ها از رشد برخوردار بودند. در این سال رشته‌های «مهندسی» و «امور اداری، بازرگانی و مدیریت» با داشتن سهمی به ترتیب معادل ۱۹/۸ و ۱۵/۵ درصد بیشترین سهم را از کل دانشجویان دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی دولتی تحت پوشش وزارت علوم، تحقیقات و فن‌آوری دارا بودند.

کل دانشجویان کشور

(نفر)

سهم(درصد)	درصد تغییر		سال تحصیلی		
	۱۳۸۳-۸۴	۱۳۸۴-۸۵	۱۳۸۳-۸۴	۱۳۸۴-۸۵	
۴۹/۹	۵۵/۲	-۱۲/۰	۴۶/۶	۱۱۹۱۰۴۸	آموزش عالی دولتی (۱)
۲۷/۵	۳۱/۷	-۱۵/۶	۵۷/۸	۶۵۶۸۴۷	زن
۲۲/۴	۲۳/۵	-۷/۲	۳۳/۷	۵۳۴۲۰۱	مرد
۵۰/۱	۴۴/۸	۹/۰	۱۳/۵	۱۱۹۷۵۲۱	دانشگاه آزاد اسلامی
۲۴/۱	۲۱/۶	۸/۵	۱۰/۱	۵۷۴۸۱۵	زن
۲۶/۰	۲۳/۲	۹/۵	۱۶/۸	۶۲۲۷۰۶	مرد
۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	-۲/۶	۲۹/۶	۲۳۸۸۵۶۹	جمع

۱- شامل دانشجویان دانشگاه پیام نور نیز می‌باشد.

ماخذ: وزارت علوم، تحقیقات و فن‌آوری و دانشگاه آزاد اسلامی

۱۰-۶- بهداشت و درمان

براساس آمار سازمان نظام پزشکی، در سال ۱۳۸۴ تعداد پزشکان، دندانپزشکان و داروسازان نسبت به سال قبل به ترتیب با افزایشی معادل ۶/۳، ۸/۱ و ۴/۵ درصد به ۹۰۵۳۸، ۱۸۰۸۸ و ۱۲۵۸۴ نفر رسید. در این سال نسبت جمعیت به پزشک، دندانپزشک و داروساز به ترتیب معادل ۷۵۸، ۳۷۹۲ و ۵۴۵۰ نفر بود که در مقایسه با سال قبل بیانگر بهبود شاخص‌های بهداشتی در کشور می‌باشد.

در سال ۱۳۸۴، ارزش ریالی داروهای تولید داخل معادل ۸۳۳۶ میلیارد ریال بود. با توجه به متوسط شاخص بهای دارو در مناطق شهری که معادل ۳۴۱/۸ بود، میزان ارزش واقعی داروی تولید داخل (به قیمت ثابت سال ۱۳۷۶) نسبت به سال گذشته ۸/۷ درصد افزایش داشت. همچنین در این سال ارزش واقعی داروی وارداتی ۱۱/۰ درصد نسبت به سال قبل افزایش یافت. مصرف سرانه دارو در این سال حدود ۱۶۹۱۴۱ ریال بود که نسبت به سال قبل افزایشی معادل ۲۳/۶ درصد را نشان می‌دهد. با در نظر گرفتن شاخص بهای دارو، ارزش واقعی مصرف سرانه دارو به ۴۹۴۸۵/۴ ریال بالغ می‌گردد که نسبت به سال قبل ۷/۰ درصد افزایش دارد.

مصرف دارو در کشور

درصد تغییر	سال				
	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۲		
۲۵/۳	۱۸/۵	۱۱۶۰۱/۰	۹۲۶۱/۷	۷۸۱۵/۴	کل ارزش دارو(تولید داخل و واردات) (میلیارد ریال)
۱۵/۵	۱۲/۵	۳۴۱/۸	۲۹۵/۹	۲۶۳/۱	شاخص بهای دارو در مناطق شهری (۱۳۷۶=۱۰۰)
۲۷/۶	۵/۴	۳۹۹۴/۱	۳۱۳۰/۰	۲۹۷۰/۵	مصرف واقعی دارو
۲۳/۶	۱۶/۸	۱۶۹۱۴۱/۰	۱۳۶۸۹۴/۰	۱۱۷۲۰۷/۰	مصرف سرانه(ریال)
۷/۰	۳/۸	۴۹۴۸۵/۴	۴۶۲۶۳/۶	۴۴۵۴۸/۵	مصرف سرانه واقعی(ریال)

۱۰-۷- تامین اجتماعی

۱۰-۷-۱- تامین اجتماعی حمایتی

در سال ۱۳۸۴، تعداد افراد تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی(ره) با ۱/۲ درصد کاهش نسبت به سال قبل به ۵۹۰۵ هزار نفر رسید که ۱۷۶۸ هزار نفر از این تعداد را مددجویان موردی تشکیل می‌دادند.

در سال مورد بررسی، میزان کمک‌های پرداختی کمیته امداد امام خمینی(ره) با افزایشی معادل ۲۴/۷ درصد به ۱۲۵۹۷/۶ میلیارد ریال رسید. کمک‌های پرداختی کمیته امداد شامل مستمری طرح‌های مددجویی^(۱)، شهید رجایی^(۲) و هزینه خدمات جانبی بوده است. هزینه خدمات جانبی شامل هزینه خدمات مسکن و ساختمان، هزینه خدمات بیمه و درمان، خدمات خودکفایی و اشتغال، تهیه و تامین جهیزیه و هزینه‌های خدمات فرهنگی و آموزشی و سایر خدمات جانبی کمیته امداد به افراد نیازمند و واجد شرایط می‌باشد.

افراد تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی (ره) و میزان کمک‌های پرداختی

درصد تغییر		سال			
۱۳۸۴	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۳	۱۳۸۲	
-۱/۲	-۰/۹	۵۹۰۵	۵۹۷۶	۶۰۳۰	کل افراد تحت پوشش(هزار نفر)
۱/۹	-۰/۶	۴۱۱۱	۴۰۳۳	۴۰۵۶	مددجویان دائمی
۲/۵	-۰/۲	۲۶۱۸	۲۵۵۳	۲۵۵۸	طرح مددجویی(۱)
۰/۹	-۱/۲	۱۴۹۳	۱۴۸۰	۱۴۹۸	طرح شهید رجایی
-۷/۳	-۲/۲	۱۷۶۸	۱۹۰۷	۱۹۵۰	مددجویان موردی
-۲۷/۸	۵۰/۰	۲۶	۳۶	۲۴	طرح بیمه اقشار نیازمند
۲۴/۷	۶۶/۱	۱۲۵۹۷/۶	۱۰۱۰۰/۱	۶۰۸۲/۴	میزان کمک‌های پرداختی(میلیارد ریال)
۵۰/۳	۱۰۶/۲	۴۰۲۸/۵	۲۶۸۰/۷	۱۳۰۰/۳	مستمری طرح مددجویی
۵۵/۶	۱۱۴/۰	۲۷۲۹/۱	۱۷۵۴/۰	۸۱۹/۵	مستمری طرح شهید رجایی
۳/۱	۴۳/۰	۵۸۴۰/۰	۵۶۶۵/۴	۳۹۶۲/۶	سایر هزینه‌ها
۴۶/۵	۱۰۶/۶	۱۵۳۸/۷	۱۰۵۰/۰	۵۰۸/۳	سرانه پرداختی مستمری طرح مددجویی(هزار ریال)
۵۴/۲	۱۱۶/۶	۱۸۲۷/۹	۱۱۸۵/۱	۵۴۷/۱	سرانه پرداختی مستمری طرح شهید رجایی(هزار ریال)

ماخذ: کمیته امداد امام خمینی(ره) ۱- طرح مددجویی بر حسب اعلان سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور جایگزین «طرح مددجویان عادی» گردیده است.

۱۰-۷-۲- تامین اجتماعی بیمه‌ای

سازمان تامین اجتماعی، کارگران و کارمندان تحت پوشش قانون کار را از طریق طرح‌های مشارکت اجباری و افراد خویش‌فرما را از طریق ترتیبات قراردادی تحت پوشش خدمات این سازمان قرار می‌دهد.

تعداد بیمه‌شدگان اصلی سازمان تامین اجتماعی در سال ۱۳۸۴ با افزایشی معادل ۳/۹ درصد نسبت به سال قبل به ۷۴۳۷/۸ هزار نفر رسید. از این تعداد ۸۵/۶ درصد شاغل در کارگاه و ۱/۷ درصد (حدود ۱۲۷/۰ هزار نفر) بیکار بوده و از بیمه بیکاری استفاده نمودند که نسبت به سال گذشته حدود ۶۵۲۸ نفر کمتر بوده است. مابقی به میزان ۱۲/۷ درصد شامل بیمه‌شدگان اختیاری، مشاغل آزاد و کامیون‌داران و کارکنان بخش بیمه‌ای بوده‌اند.

در این سال ۱۱/۹ درصد بیمه‌شدگان اصلی در بخش دولتی و ۸۸/۱ درصد در بخش غیر دولتی بودند. همچنین از میان بیمه‌شدگان اصلی سازمان تامین اجتماعی ۸/۸ درصد زنان و ۹۱/۲ درصد مردان بودند. در سال ۱۳۸۴، تعداد مستمری‌بگیران اصلی بازنشسته با ۱۲/۸ درصد افزایش نسبت به سال قبل به ۶۲۹/۶ هزار نفر و تعداد مستمری‌بگیران اصلی از کار افتاده با ۳/۸ درصد افزایش به حدود ۷۵/۸ هزار نفر رسید. در سال مورد گزارش، تعداد افراد تحت پوشش سازمان تامین اجتماعی اعم از بیمه‌شدگان، مستمری‌بگیران و وابستگان آنان با افزایشی معادل ۱۲/۵ درصد نسبت به سال ۱۳۸۳ به ۲۷/۹ میلیون نفر رسید.

۱- طرح مددجویی، ایام، زنان بی‌سرپرست، معلولان، از کارافتادگان و ... را مورد پوشش حمایتی قرار می‌دهد.

۲- طرح شهید رجایی، سالمندان نیازمند روستایی و عشایری را مورد حمایت قرار می‌دهد.

سازمان بیمه خدمات درمانی که تحت پوشش وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی است، کارکنان دولت و افراد تحت پوشش آنان، روستاییان و خویش‌فرمایان را در مقابل هزینه‌های پزشکی بیمه می‌کند.

در سال مورد بررسی، تعداد افراد تحت پوشش سازمان بیمه خدمات درمانی با ۴/۶ درصد کاهش نسبت به سال قبل به ۳۷۱۷۶ هزار نفر رسید. این تعداد حدود ۵۴/۲ درصد از کل جمعیت کشور را پوشش می‌دهد. از کل افراد تحت پوشش سازمان مذکور، ۱۸/۶ درصد کارکنان دولت و افراد تحت پوشش آنان، ۱/۰ درصد «خویش‌فرمایان» (صاحبان مشاغل آزاد و مستقل)، ۴/۱ درصد سایر اقشار، ۱۹/۸ درصد خویش‌فرمایان بستری شهری و ۵۶/۵ درصد نیز روستاییان بودند. با اجرای قانون بیمه همگانی در روستاهای کشور از سال ۱۳۷۷، کلیه روستاییان الزاماً تحت پوشش بیمه خدمات درمانی قرار گرفته‌اند.

۱۰-۸- شاخص‌های توسعه انسانی و فقر

۱۰-۸-۱- شاخص توسعه انسانی کشور

گزارش توسعه انسانی^(۱) توسط برنامه عمران سازمان ملل متحد^(۲) (UNDP)، سالانه به طور مرتب از سال ۱۹۹۰ تاکنون منتشر شده است. شاخص توسعه انسانی به عنوان محور اصلی گزارش‌های توسعه انسانی، در واقع می‌تواند به عنوان یکی از ملاک‌های سنجش توسعه‌یافتگی کشورها مورد استفاده قرار گیرد. این شاخص از میانگین ساده سه شاخص آموزش، امید به زندگی و تولید ناخالص داخلی سرانه به دست می‌آید.

آموزش، قدرت تصمیم‌گیری و استفاده از فرصت‌های بهتر را برای افراد فراهم می‌سازد و گذشته از نقش آن در توسعه انسانی، بر سرمایه انسانی و به تبع آن رشد اقتصادی نیز تاثیر دارد. در محاسبه شاخص آموزش، دو معیار نرخ باسوادی بزرگسالان (با ضریب ۲/۱) و نرخ ناخالص ثبت نام به صورت ترکیبی از نرخ ثبت نام در مقاطع مختلف تحصیلی (با ضریب ۱/۳) در نظر گرفته می‌شود. طول عمر بیشتر که در قالب امید به زندگی مطرح می‌گردد، نمایانگر استفاده از امکانات تغذیه‌ای مناسب و شرایط و امکانات مطلوب بهداشتی است که نهایتاً فرصت زندگی بیشتر را به انسان‌ها می‌دهد. در محاسبه شاخص امید به زندگی، فقط از معیار امید به زندگی استفاده می‌شود. شاخص تولید ناخالص داخلی سرانه واقعی نیز که با استفاده از شاخص تولید ناخالص داخلی سرانه کشور براساس برابری قدرت خرید^(۳) برحسب دلار محاسبه می‌گردد به عنوان معیاری برای اندازه‌گیری سطح رفاه اقتصادی و میزان بهره‌مندی مادی افراد از کالاها و خدمات مورد استفاده قرار می‌گیرد.

ارزش شاخص توسعه انسانی در ایران طی دوره (۱۹۷۵-۲۰۰۴)

سال	۱۹۷۵	۱۹۸۰	۱۹۸۵	۱۹۹۰	۱۹۹۵	۲۰۰۰	۲۰۰۳	۲۰۰۴	متوسط نرخ رشد سالانه (درصد)
شاخص	۰/۵۶۷	۰/۵۷۱	۰/۶۱۲	۰/۶۵۱	۰/۶۹۵	۰/۷۲۳	۰/۷۳۶	۰/۷۴۶	۰/۹۵

ماخذ: Human Development Report, ۲۰۰۶

جدول فوق تغییر در ارزش شاخص توسعه انسانی از سال ۱۹۷۵ تا سال ۲۰۰۴ را با متوسط رشد سالانه ۰/۹۵ درصد نشان می‌دهد. روند مزبور حاکی از ارتقای توسعه انسانی در ایران طی سه دهه از یک توسعه انسانی تقریباً پایین به سطح توسعه انسانی متوسط می‌باشد.

براساس گزارش توسعه انسانی سال ۲۰۰۶، ارزش شاخص توسعه انسانی ایران در سال ۲۰۰۳ معادل ۰/۷۳۶ بود که با رشدی معادل ۱/۴ درصد به ۰/۷۴۶ در سال ۲۰۰۴ رسید. رتبه ایران براساس شاخص مزبور در بین ۱۷۷ کشور جهان از ۹۹ در سال ۲۰۰۳ به ۹۶

۱- Human Development Report

۲- United Nations Development Plan

۳- Purchasing Power Parity

در سال ۲۰۰۴ ارتقا یافت. در سال ۲۰۰۴، کشورهای نروژ و نیجر با شاخص‌های توسعه انسانی ۰/۹۶۵ و ۰/۳۱۱ به ترتیب رتبه‌های اول و آخر شاخص توسعه انسانی در بین ۱۷۷ کشور جهان را دارا بودند.

مقایسه ارزش شاخص توسعه انسانی ایران با کشورهای مختلف

ایران	میانگین شاخص توسعه انسانی در جهان	میانگین در کشورهای دارای شاخص توسعه انسانی	
		پایین	متوسط
۰/۷۴۶	۰/۷۴۱	۰/۴۲۷	۰/۷۰۱

ماخذ: UNDP, Human Development Report, ۲۰۰۶

بررسی اجزای تشکیل دهنده شاخص توسعه انسانی حاکی از این است که شاخص تولید ناخالص داخلی سرانه تعدیل یافته (براساس برابری قدرت خرید برحسب دلار) کشور طی یک روند صعودی از ۰/۷۰ در سال ۲۰۰۲ به ۰/۷۱ و ۰/۷۲ در سال‌های ۲۰۰۳ و ۲۰۰۴ افزایش یافت. شایان ذکر است براساس گزارش توسعه انسانی سال ۲۰۰۶، تولید ناخالص داخلی سرانه ایران براساس برابری قدرت خرید برحسب دلار در سال ۲۰۰۴، معادل ۷۵۲۵ دلار بود که به تفکیک برای زنان ۴۱۲۲ دلار و برای مردان ۱۰۸۳۰ دلار بود.

شاخص آموزش کشور در سال‌های ۲۰۰۲ و ۲۰۰۳ برابر ۰/۷۴ بود که در سال ۲۰۰۴ به ۰/۷۵ افزایش یافت. شاخص مزبور از میانگین وزنی شاخص نرخ باسوادی بزرگسالان و شاخص ترکیبی نام‌نویسی ناخالص در مقاطع مختلف تحصیلی به دست می‌آید. شاخص باسوادی بزرگسالان و شاخص ترکیبی نام‌نویسی ناخالص در سال ۲۰۰۴ به ترتیب ۰/۷۷ و ۰/۷۲ بود.

شاخص امید به زندگی ایران در سال ۲۰۰۲ برابر ۰/۷۵ بود که در دو سال ۲۰۰۳ و ۲۰۰۴ به ۰/۷۶ افزایش یافت. با توجه به ثابت بودن میزان این شاخص در سال‌های ۲۰۰۳ و ۲۰۰۴ می‌توان گفت افزایش شاخص توسعه انسانی در سال ۲۰۰۴ نسبت به سال ۲۰۰۳ ناشی از افزایش شاخص تولید ناخالص داخلی (محاسبه شده براساس برابری قدرت خرید برحسب دلار) و نیز افزایش شاخص آموزش می‌باشد.

روند اجزای شاخص توسعه انسانی در ایران طی سال‌های اخیر

سال	شاخص تولید ناخالص داخلی سرانه	شاخص آموزش	شاخص امید زندگی
۲۰۰۲	۰/۷۰	۰/۷۴	۰/۷۵
۲۰۰۳	۰/۷۱	۰/۷۴	۰/۷۶
۲۰۰۴	۰/۷۲	۰/۷۵	۰/۷۶

ماخذ: UNDP, Human Development Report, ۲۰۰۶

۱۰-۸-۲- شاخص فقر انسانی

شاخص فقر انسانی شاخصی ترکیبی است که بر پایه میزان محرومیت افراد جامعه در سه زمینه اساسی زندگی یعنی طول عمر، دانش و آگاهی و سطح زندگی قابل قبول پایه‌ریزی شده است. این سه جنبه از ابعاد زندگی انسانی در برآورد شاخص توسعه انسانی نیز مد نظر قرار گرفته‌اند. در این شاخص برای تعیین میزان محرومیت در طول عمر، درصدی از جمعیت جامعه که دارای امید به زندگی کمتر از ۴۰ سال می‌باشند، برای تعیین میزان محرومیت از دانش و آگاهی، درصد بی‌سوادان بزرگسال بالای ۱۵ سال و بالاخره برای سنجش میزان محرومیت از داشتن یک سطح زندگی قابل قبول از نظر امکانات اقتصادی، درصد افراد فاقد دسترسی به آب سالم، درصد افراد فاقد دسترسی به خدمات بهداشتی و درصد افراد کمتر از ۵ سال دچار کم‌وزنی استفاده می‌شوند. براساس گزارش توسعه انسانی سال ۲۰۰۶، ارزش شاخص فقر انسانی که با استفاده از سه شاخص فوق محاسبه می‌گردد، در سال ۲۰۰۴ برای ایران برابر ۱۶/۴ اعلام شد. ایران در بین ۱۰۲ کشور در حال توسعه، رتبه ۳۵ را در این سال داشت. در بین کشورهای در حال توسعه، کشورهای اروگوئه و مالی به ترتیب با داشتن شاخص‌های فقر انسانی برابر ۳/۳ و ۶۰/۲ رتبه‌های اول و آخر را به خود اختصاص دادند.